

Katarzyna Bojko

Bibliografia Publikacji Pracowników Śląskiego Uniwersytetu Medycznego - wczoraj i dziś

Forum Bibliotek Medycznych 3/2 (6), 280-285

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIBLIOGRAFIA PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW ŚLĄSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO - WCZORAJ I DZIŚ

Działalność bibliograficzna biblioteki uczelni wyższej wpisuje się w podstawowe zadanie biblioteki naukowej, jakim jest słuzenie potrzebom nauki i kształcenia, poprzez zapewnianie dostępu do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych¹. Prace nad tworzeniem bibliografii zaliczane są do jednych z zadań działalności bibliotek wymienionych w Ustawie² (art.4 pkt 4 Ustawy o bibliotekach).

W Śląskim Uniwersytecie Medycznym (dawniej Śląskiej Akademii Medycznej) prace nad bibliografią publikacji pracowników rozpoczęto z inspiracji ówczesnego dyrektora Biblioteki Głównej dra n. hum. Franciszka Szymiczka. Mające charakter retrospektywny trzy pierwsze tomy, pod red. dyrektora dra n. hum. Alfreda Puzio, ukazały się w 1978 r. Obejmowały one dorobek pracowników Uczelni z lat 1948-1973. W okresie 1974-2000 regularnie wydawane były kolejne tomy za każdy rok. Od 2001 roku Bibliografia dostępna jest tylko w wersji elektronicznej.

„Bibliografia publikacji pracowników Śląskiej Akademii Medycznej za lata 1948–1973” zapoczątkowała dokumentowanie w postaci specjalnego wydawnictwa bogatego dorobku naukowego naszej Uczelni. Prace nad wydawnictwem rozpoczęto w 1974 roku. Na lata 1975–1976 przypadła największa intensyfikacja prac, natomiast w 1977 roku „Bibliografii” nadano kształt ostateczny.

W zamyśle twórców bibliografia miała być kompletna, a opisy prac – sporządzone z autopsji. Osiągnięcie tego celu było możliwe dzięki postawie pracowników naukowych, bardzo chętnie współpracujących z biblioteką w pracach nad pierwszym w dziejach Uczelni spisem publikacji.

Pierwszym etapem prac było utworzenie wykazu autorów, których prace miała obejmować bibliografia. Do tego celu wykorzystano listy pracowników działu spraw osobowych Uczelni. Dane bibliograficzne publikacji nanoszono na fiszki, stosując obowiązujące normy bibliograficzne.³ W przypadku prac mających co najmniej

¹ Art. 21 pkt 2 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

² Art. 4 pkt 4 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

³ Opis bibliograficzny PN-73/N-01152, Skróty wyrazów typowych w opisie bibliograficznym i katalogowym PN-70/N-01158; Leokadia Gorzelska-Dybowicz, Irena Olszewska: Skróty tytułów czasopism i wydawnictw zbiorowych wychodzących w Polsce w latach 1945 – 1965

dwóch autorów oprócz opisu głównego – umieszczanego w wykazie publikacji pierwszego autora, tworzono odsyłacze znajdujące się przy kolejnych autorach. Następnie fiszki porządkowano i numerowano opisy główne. Materiał został ułożony alfabetycznie według nazwisk autorów, tak aby łatwiej było ocenić dorobek naukowy poszczególnych pracowników. W ramach wykazu prac danego autora opisy uszeregowano w następujący sposób: publikacje samodzielne; prace z jednym lub dwoma współautorami; prace zbiorowe mające więcej niż trzech autorów; recenzje; prace redakcyjne; publikowane dyskusje, których dany autor był moderatorem; odsyłacze do prac, w których dany autor występuje jako drugi, trzeci lub dalszy współautor. Tak ułożone fiszki były przepisywane przez maszynistkę, a następnie poddawane kilkukrotnej korekcie.

Następnie każdy z autorów ujętych w bibliografii otrzymywał do korekty wykaz swoich publikacji. Wykaz ten, po ewentualnych uzupełnieniach, był poddawany jeszcze jednej, ostatecznej korekcie redakcyjnej i przekazywany do druku.

W trakcie prac nad Bibliografią autorzy borykali się z różnymi trudnościami. Były to: zmiany miejsca pracy i zamieszkania autorów, wyjazdy zagraniczne, zakończenie pracy w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego. Największym problemem było tworzenie bibliografii osób już nieżyjących. W takich przypadkach kontaktowano się z najbliższą rodziną osoby zmarłej. Ponadto, Dział Bibliografii współpracował tylko z jedną maszynistką, której wsparcie okazywało się niewystarczające w okresach największego zintensyfikowania prac.

„Bibliografia” ukazała się drukiem w 1978 roku i obejmowała blisko 11 tysięcy opisów. Za jednostkę bibliograficzną przyjęto każdą publikację, stąd też np. różnojęzyczne edycje tej samej pracy lub ta sama praca z inną cytata wydawniczą posiadały odrębne opisy bibliograficzne. Zrąb główny „Bibliografii” był ułożony alfabetycznie według nazwisk autorów i uzupełniały go wykazy: skrótów tytułów czasopism oraz innych skrótów zastosowanych w publikacji.

W 1982 roku ukazała się „Bibliografia” za lata 1974–1976. W porównaniu do poprzedniej edycji, zasadniczo zmieniono jej układ. Całość podzielono na lata 1974, 1975 i 1976, a w obrębie każdego roku zastosowano układ zgodny ze strukturą organizacyjną Uczelni. W ramach każdego instytutu opisy bibliograficzne szeregowano alfabetycznie – według kolejności alfabetycznej nazwisk autorów, a następnie według kolejności alfabetycznej tytułów ich prac.

Od 1980 roku ukazywały się kolejne tomy „Bibliografii” za poszczególne lata. Sposób zbierania materiałów oraz ich opracowywania nie różnił się zasadniczo od stosowanego podczas prac nad „Bibliografią” za lata wcześniejsze. Układ roczników od 1977 do 1980 odpowiadał strukturze organizacyjnej Uczelni. W ramach poszczególnych jednostek organizacyjnych opisy bibliograficzne ułożono alfabetycznie według nazwisk autorów, a następnie – tytułów prac. Publikacje dwóch lub trzech autorów umieszczano pod nazwiskiem pierwszego autora. Opisy prac

zbiorowych rozpoczynały się od tytułu i dołączone były do części reprezentującej dorobek jednostki, w której pracował pierwszy z autorów. Ponadto, opisy prac mających dwóch i więcej autorów miały tylko jeden opis pełny, dołączony do spisu publikacji pierwszego autora. Przy dorobku pozostałych autorów umieszczono tylko opisy skrócone, odsyłające do opisów pełnych. Takie rozwiązanie ułatwiało szybkie zapoznanie się z dorobkiem naukowym poszczególnych jednostek, wymuszało jednak w przypadku wykonywania spisu publikacji jednego autora lub poszukiwania opisu jednej konkretnej pracy korzystanie z indeksu osobowego.

Od „Bibliografii” za 1981 rok opisy prac sporządzano nie tylko z autopsji, lecz również na podstawie dostępnych bibliografii, m.in. Polskiej Bibliografii Lekarskiej, Przeglądu Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego, Przewodnika Bibliograficznego, Bibliografii Zawartości Czasopism, Index Medicus. Opisy takie oznaczano gwiazdką.

W 1993 roku ukazała się „Bibliografia” za 1990 rok, która była pierwszym rocznikiem opracowanym za pomocą komputera. Pomimo zastosowania techniki komputerowej nie zmienił się sposób zbierania i opracowywania materiału. Pierwszym etapem prac było utworzenie indeksu autorskiego. Składał się on z imienia i nazwiska pracownika oraz symbolu jednostki, w której był zatrudniony. Dane te były niezbędne do prawidłowego przyporządkowania opisów publikacji do poszczególnych jednostek organizacyjnych Uczelni.

Następnie do programu komputerowego wprowadzano dane bibliograficzne publikacji. Większość opisów powstawała z autopsji. W nielicznych przypadkach, jeśli nie można było skorzystać z oryginału publikacji, w bazie umieszczano opisy przejęte z innych źródeł bibliograficznych lub wykonane na podstawie spisów publikacji nadesłanych przez autorów. Opisy takie oznaczano gwiazdką.

Program komputerowy, mimo że z dzisiejszego punktu widzenia był prosty i mało przyjazny dla użytkownika, bardzo ułatwił i przyspieszył pracę nad „Bibliografią”. Przede wszystkim każdy opis, bez względu na liczbę potrzebnych odsyłaczy, wprowadzany był tylko raz. Podczas przygotowywania materiału do druku możliwe było automatyczne tworzenie wykazu publikacji powstałych w jednostkach Uczelni oraz indeksu autorskiego.

„Bibliografia” za 1990 rok składała się z dwóch części. Zrąb główny tworzyły pełne opisy publikacji ułożone alfabetycznie według haseł autorskich i tytułowych (w przypadku prac mających trzech lub więcej autorów). Został on uzupełniony wykazem publikacji ułożonych według jednostek organizacyjnych Uczelni. Nazwy jednostek podano w układzie alfabetycznym. W obrębie danej jednostki umieszczano: jej nazwę i symbol oraz wykazy publikacji pracowników (również w układzie alfabetycznym). Podano tylko skrócone opisy i odsyłacze do opisów pełnych. Układ taki umożliwiał zapoznanie się z kierunkami badań naukowych realizowanymi przez poszczególne osoby, jak i w jednostkach naukowych. Do wydawnictwa dołączony

został indeks autorski, który odsyłał do pełnych i skróconych opisów publikacji danego autora.

Zastosowanie prostego programu komputerowego, nie odpowiadającego pod wieloma względami potrzebom prac bibliograficznych, stwarzało wiele bieżących trudności. Przede wszystkim dla komputera każdy rocznik był całością. Po jego zamknięciu nie można było edytować opisów, usuwać ich, a także dopisywać nowych. W związku z tym prace zgłoszone do Działu Bibliografii zbyt późno były umieszczane dopiero w następnym roczniku „Bibliografii”. Ponadto opisy i indeksy z poszczególnych lat archiwizowano na dyskietkach, a indeksy – autorów i jednostek – tworzone za każdym razem dla danego rocznika „Bibliografii” od początku.

W sposób analogiczny do opisanego powyżej przygotowywano kolejne roczniki „Bibliografii”, aż do „Bibliografii” za rok 1997, który ukazał się w 1999 roku. Wszystkie te pozycje miały podobny układ. Różniły się jedynie tym, że od „Bibliografii” za 1992 rok część odsyłaczowa, w której zastosowano układ według jednostek Uczelni, nie zawierała opisów skróconych, lecz wyłącznie numery opisów głównych. Rozwiązanie takie zmniejszyło objętość rocznika i ułatwiło korzystanie z „Bibliografii”.

W latach 90. komputer służył wyłącznie do opracowywania danych a powstały spis dostępny był wyłącznie w formie drukowanych roczników. Możliwość przeglądania „Bibliografii” w formie elektronicznej pojawiła się dopiero po 2000 roku. Wówczas dzięki firmie Splendor zarchiwizowane na dyskietkach dane za lata 1990–1997 zostały umieszczone w postaci bazy danych na stronie internetowej Biblioteki Głównej ŚAM. Każda ewentualna korekta opisu wymuszała kontakt z firmą obsługującą bazę. Możliwość edycji opisu zaistniała w Bibliotece Głównej ŚAM dopiero w 2005 roku. W ubiegłym roku bazę bibliograficzną poddano zasadniczej przebudowie, która umożliwiła kompleksową korektę opisów za lata 1990–1997. Polegała ona na ujednoczeniu opisów prac samodzielnych i dzieł zbiorowych oraz na ujednoczeniu stosowanych skrótów czasopism. Opisy publikacji uzupełniono o charakterystykę formalną i oznaczenie języka publikacji. Ponadto, poddano weryfikacji wszystkie opisy nie sporządzone z autopsji.

Pod koniec lat 90. Biblioteka ŚAM podjęła współpracę z producentem systemu Expertus. Pierwszym wydawnictwem opracowanym w tym systemie była wydana w 2000 roku „Bibliografia publikacji pracowników Śląskiej Akademii Medycznej za rok 1998”. W odróżnieniu od lat poprzednich, baza bibliograficzna obok wersji drukowanej miała też wersję elektroniczną. W 2001 roku ukazał się ostatni drukowany rocznik „Bibliografii”, który obejmował prace opublikowane w 2000 roku. Od 2002 roku wykaz publikacji pracowników SUM dostępny jest wyłącznie w formie bazy internetowej.

Na przełomie 2008 i 2009 roku system Expertus zmodernizowano. W wersji roboczej systemu wprowadzono nowe formaty opisów publikacji, uszczegółowiono formatki opisów, dodano indeks MARC i rozbudowano indeks jednostek. Połączono

części obejmujące opisy z lat 1990-1997 oraz od 1998 roku. Zmiany te zwiększyły komfort użytkownika wersji elektronicznej bazy. Dzięki modernizacji można otrzymać spis publikacji konkretnej osoby, obejmujący okres od 1990 roku. Niestety, opisy z obu części mają różny format: „stare” opisy rozpoczynają się od nazwiska autora, pozostałe pola następują po sobie i nie są oddzielone od siebie nazwami pól. Natomiast „nowe” opisy rozpoczynają się od tytułu i w następnych liniach umieszczone są pozostałe dane bibliograficzne. Różnice dotyczą również indeksów autorów i jednostek, które zastosowano w zespolonych częściach „Bibliografii”: w „starym” indeksie umieszczone są wyłącznie nazwiska pracowników SUM, co utrudnia wyszukanie publikacji autorów nie zatrudnionych w naszej Uczelni, a publikujących z pracownikami SUM. Indeks uniemożliwia łączenie ze sobą różnych zapisów nazwiska i imienia autora, co wymusza konieczność sporządzania odsyłaczy do tych nazwisk. Ponadto, jeżeli praca z lat 1990–1997 jest cytowana, należy ponownie wprowadzić opis do bazy w nowym formacie.

W chwili obecnej „Bibliografia” to również narzędzie wykorzystywane m.in. w cytowaniach oraz ocenie aktywności naukowej pracowników. O prowadzeniu bazy „Cytowania” zdecydowano w Bibliotece Głównej ŚAM w 2000 roku. Rozpoczęto wówczas prace nad dostosowaniem posiadanego oprogramowania do przechowywania i obróbki danych. W 2001 roku zainicjowano tworzenie kartoteki prac współautorskich, niezbędnej przy korzystaniu z Science Citation Index. Rok później rozpoczęto retrospektywne napełnianie bazy cytowaniami od 1991 roku. Od 2003 roku baza jest uzupełniana na bieżąco. W pierwszym okresie prac nad bazą „Cytowania” korzystano z bazy Science Citation Index (dalej: SCI) dostępnej w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Śląskiego. Prenumerowanie SCI Expanded nasza Uczelnia rozpoczęła od 2002 roku. Dzięki dostępowi do Wirtualnej Biblioteki Nauki w bazie znajdują się dane o publikacjach cytowanych już w latach 60. XX wieku, a nie jak było dotychczas – po 1991 roku. Obecnie baza zawiera około 6700 opisów prac cytowanych oraz niemal 65000 opisów prac cytujących publikacje pracowników SUM.

Wykazy publikacji pracowników są wykorzystywane przez system Expertus w module „Analiza Bibliometryczna Publikacji Pracowników SUM”, dostępnym na stronie internetowej Biblioteki w postaci odrębnej bazy. Umożliwia ona sporządzanie zestawień statystycznych dotyczących publikacji pracowników. Niestety, możliwość ta dotyczy prac opublikowanych po 1998 roku, co jest spowodowane zastosowaniem w „starej” części bazy opisów w innym formacie. Aby sporządzać zestawienia za lata wcześniejsze, należy dokonać ujednoczenia opisów w obu częściach bazy. Wiąże się to z koniecznością uzupełnienia indeksu jednostek o dane dotyczące jednostek organizacyjnych za lata 1990–1997 oraz z uzupełnieniem indeksu autorskiego. Dopiero po przeprowadzeniu tych prac możliwe będzie przeniesienie opisów ze „starej” części „Bibliografii” do obecnie stosowanych formatów opisów.

Blisko 40-letnia historia „Bibliografii publikacji pracowników Śląskiego Uniwersytetu Medycznego” pokazuje, jak długą drogę przeszła ta forma działalności naszej Biblioteki. Wyznaczały ją zmiany w metodologii pracy, rozwój komputeryzacji oraz wykorzystywanie „Bibliografii” w systemie oceny nauki. Pomimo daleko posuniętej specjalizacji, „Bibliografia” nadal będzie się zmieniać i rozwijać, głównie z uwagi na dostosowywanie jej do oczekiwań użytkowników, dla których przecież powstaje.

Mgr Olivia Wajsen
Wrocław - AM

REJESTROWANIE W BAZACH DOROBKU NAUKOWEGO PUBLIKACJI ZAWARTYCH W PORTALACH INTERNETOWYCH

Internet to największa biblioteka świata – w tak trywialny sposób można określić narzędzie bez którego wielu z nas nie wyobraża sobie codzienności. W Polsce Internet pojawił się 20 grudnia 1991 roku¹, jednak na dobre zagościł w naszych domach na początku XXI wieku. Od tego momentu nastąpił niewątpliwy zwrot nie tylko w świecie nauki, ale także w życiu niemalże każdego człowieka. Dostęp do informacji jeszcze nigdy nie był aż tak powszechny co jednocześnie przyczyniło się do zepchnięcia biblioteki na dalszy plan pod względem poszukiwania źródeł. Przeciętny użytkownik rozpoczyna pozyskiwanie źródeł od przeszukania zasobów internetowych, a dopiero w następnej kolejności udaje się do biblioteki. Sytuacja taka zmusza bibliotekarzy do wyjścia naprzeciw nowym wyzwaniom technologicznym i dostosowaniu swoich zasobów do nowych standardów. Podejmowane są nowe inicjatywy w postaci bibliotek cyfrowych, repozytoriów, idei Open Access.

Od kilkunastu lat bibliotekarze włączają do swoich kolekcji czasopisma elektroniczne, z którymi do tej pory pojawiają się problemy – najczęściej związane z opisem bibliograficznym artykułów zwłaszcza w przypadku prac nieopublikowanych posiadających jedynie numer DOI. Z punktu widzenia autorów, możliwość wcześniejszego zaprezentowania swojej pracy jest wręcz nieoceniona, gdyż zapewnia to pierwszeństwo dokonania, poza tym, praca taka jest już w obiegu, utrwała się jej

¹Wikipedia <http://pl.wikipedia.org/wiki/Internet> [dostęp przez www dnia 16. 04. 2010 r.]